

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

ПАНАСЮК Олександр Петрович

УДК 796/799:37.034

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник -

кандидат педагогічних наук,
Заслужений працівник освіти
України **Бойчук Петро
Микитович**,
Луцький педагогічний коледж,
директор.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
**Дем'янчук Олександр
Никанорович**, Луцький інститут
розвитку людини Університету
«Україна»,
проректор з наукової роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Луцюк Анатолій Михайлович,
Волинський інститут післядипломної
педагогічної освіти,
завідувач кафедри педагогіки і
психології.

Захист відбудеться 23 червня 2011 року о 14.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «20» травня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження нових підходів у формуванні моральних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі актуалізує проблему якісного оновлення гуманітарної сфери вищої освіти, загалом і галузі фізичної культури та спорту, що є стратегічним напрямом формування нової інноваційної ідеології в сучасній педагогічній науці. Професійна підготовка майбутнього вчителя вимагає нових підходів до розвитку моральних цінностей особистості. Такий підхід дозволяє динамічно реагувати на нові інноваційні процеси, пов'язані з досягненнями актуальних досліджень, соціальної практики, підготовкою молоді засобами фізичної культури та спорту. Метою вищої освіти є всебічна підготовка фахівця як особистості та найвищої цінності суспільства, розкриття її талантів, розумових і фізичних здібностей, формування високих моральних цінностей у майбутніх учителів, здатних до свідомої професійної праці.

Закон України „Про вищу освіту” визначає завдання підготовки студентів вищих навчальних закладів, передбачає здійснення на уроках фізкультури та в позакласній роботі ефективного формування позитивних моральних якостей в учнів. Втілюючи цей принцип у життя, необхідно утвердити учня сучасної школи як найвищу соціальну цінність, найповніше розкрити його здібності та задовольнити різноманітні освітні потреби, забезпечити пріоритет моральних цінностей, гармонію особистості і довкілля, суспільства і природи. Ця ідея має стати центральною в процесі перебудови всієї системи вищої освіти, реалізації і організації навчально-пізнавального процесу у професійній діяльності особистості. Отже, висувуються актуальні завдання підвищення гуманістичної, культурної, духовно-моральної цінності цієї професійної системи і обґрунтування ефективності окремих її елементів.

Історичні аспекти формування моральних цінностей знайшли своє відображення у наукових поглядах українських філософів П. Юркевича, Г. Кониського, Г. Сковороди та ін. На початку ХХ ст., у зв'язку з процесами інтеграції, особливий науковий інтерес почали викликати проблеми, пов'язані з впливом моральних цінностей на розвиток інтелекту та поведінку окремої особистості. Ці аспекти досліджували зарубіжні вчені У. Мак Даугалл, Г. Тард, С. Сигеля, Ф. Олпорт та ін.

Основні засади вдосконалення процесу фахової підготовки особистості аргументовані у працях видатних педагогів К. Ушинського, П. Лесгафта, П. Блонського, С. Шацького, А. Макаренка, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича та ін. Окремі напрями підготовки майбутніх учителів досліджували О. Абдуліна, І. Бех, Є. Білозерцев, І. Зязюн, М. Євтух, О. Дубасенюк, А. Капська, Л. Міщик, В. Мадзігон, О. Мороз, Н. Ничкало, Г. Троцько, Є. Приступа, А. Цьось, Б. Шиян та ін.

У процесі наукового пошуку виявили, що лише незначна частина праць присвячена вивченню окремих аспектів формуванню моральних цінностей підготовки фахівців фізичної культури і спорту. В основі особистісного впливу

викладача лежить довіра студентів до нього, до педагога – професіонала і людини. Аналіз соціальних, педагогічних і психологічних зв'язків між викладачами і студентами, що виникають під час реалізації пізнавального процесу дає можливість виділити три рівні функціонування актуальних аспектів формування духовності: інституційно-конвенційний; соціально-педагогічний; емоційний. Актуальність обраної позиції полягає в тому, що ці рівні формування духовності санкціоновані суспільством підкріплюються соціально-визнаною діяльністю, тривалим спілкуванням викладачів і студентів, розв'язанням конкретної виховної проблеми, коли найповніше збігаються пізнавальні інтереси, емоційна та інтелектуальна спрямованість викладачів.

У ході наукового пошуку врахували, що водночас низка проблем, важливих для теорії і практики вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту, залишаються нерозв'язаними: не порушувалося питання про сутність, роль та значення моральної підготовки як важливої складової навчально-виховного процесу, не висвітлено становлення системи моральних цінностей учителів фізичної культури і спорту, не проаналізовано її особливості на сучасному етапі розвитку педагогічної науки.

Ми переконані, що на сьогодні існує нагальна потреба в широкому і ґрунтовному дослідженні цієї проблеми з огляду на реформування і розвиток національної системи фізичної культури і спорту та підготовки вчителів сучасної генерації для цієї галузі. Саме це і визначає актуальність нових підходів у науковому пошуку, що і зумовило вибір теми **дисертаційного дослідження „Формування моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідницької роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2009 рр. Волинського національного університету імені Лесі Українки (Інститут педагогічних технологій м. Луцьк) (протокол № 12 від 11.12.2007 р.). Роль автора у виконанні цієї теми полягала у вивченні та аналізі системи моральних цінностей учителів фізичної культури і спорту, її особливостей та виявленні основних тенденцій професійного змісту їх підготовки.

Тема затверджена Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 1 від 25.01.2008 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 26.02.2008 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці цілісної моделі формування моральних цінностей у вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки творчого фахівця для майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з метою дослідження основних аспектів формування моральних цінностей особистістю.

2. Розкрити особливості рефлексії та еволюції моральних цінностей у системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

3. Обґрунтувати навчально-методичне забезпечення професійної підготовки, що впливає на засвоєння моральних цінностей у професійному становленні сучасних фахівців.

4. Експериментально перевірити ефективну методичку професійного навчання і контролю, орієнтовану на розвиток і вдосконалення креативних знань студентів та формування у них моральних цінностей.

Об'єкт дослідження - процес формування змісту моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури.

Предмет дослідження - педагогічні умови, форми та методи організації навчально-пізнавальної роботи у процесі професійної підготовки студентів.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї науково-обґрунтованого в теорії пізнавального процесу, аспекти загально філософського їх розуміння, положення про пріоритет моральних цінностей, діалектична єдність національних і загальнолюдських аспектів про сутність фахівця (його місця і призначення у суспільстві та в освіті), філософсько-культурологічне розуміння сутності фізичної культури та спорту, її ціннісного потенціалу та впливу на духовну сферу особистості як важливого засобу інтелектуального, морального, естетичного виховання, врахування діалектичних законів єдності мислення, розвитку природи та суспільства.

Для досягнення визначеної у дисертації мети і розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури; синтез і узагальнення історичних аспектів); емпіричні (опитування, діагностичне анкетування, інтерв'ю, бесіда, метод експертних оцінок) для аналізу фактів, порівняння, виявлення закономірностей виховання особистості; обсерваційні (пряме і опосередковане спостереження); прогностичні (шкалювання, ранжування, комплексний рейтинг, системне узагальнення); експериментальні (констатувальний і формувальний експеримент); праксиметричні – для аналізу результатів пошуково-дослідницької діяльності студентів; системно-рівневий аналіз рівнів сформованості творчої особистості, моделювання, прогнозування.

Дослідно-експериментальна база. Дисертаційне дослідження здійснювалося у три етапи впродовж 2006-2009 років.

На I етапі (2006-2007 рр.) на основі вивчення відповідних джерел були визначені вихідні теоретичні положення дослідження, його об'єкт і предмет, мета, розроблено програму і методичку пошукової роботи. Нами вивчалися теоретичні основи моральних цінностей у підготовці вчителів, розвиток моральних якостей фахівців фізичної культури і спорту на етапі підготовки I-II курсів, виявлення особливостей сучасної професійної освіти вчителів. Використовувалися бесіди, анкетування, інтерв'ю, тести. На підставі цього здійснювався аналіз фактів, порівняння, виявлення закономірностей виховання особистості.

На II етапі (2007-2008 рр.) проведення педагогічного дослідження та

обробка отриманих даних, написання статей, посібників, монографій, їх публікації. На другому етапі, досліджуючи процес професійної підготовки у вищих навчальних закладах фізичної культури і спорту, ми використовували різноманітні науково-педагогічні методи: анкетування, індивідуальні та колективні бесіди, інтерв'ю - необхідні методи для узагальнення інформації про майбутніх педагогів, тести, окремі інструменти педагогічної діагностики.

На III етапі (2008-2009 рр.) проведено систематизацію, узагальнення, аналіз та інтерпретацію результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження:

- *вперше* здійснено науковий пошук розвитку системи формування моральних цінностей майбутніх учителів на сучасному етапі професійної підготовки фахівців;

- на основі аналізу сучасних конкретно-соціальних обставин визначено й обґрунтовано основні етапи сприйняття наукової інформації про моральні цінності особистістю;

- розкрито сутнісний зміст процесу професійної підготовки вчителя та його значення для рефлексії та еволюції моральних цінностей у системі сучасної фізичної культури;

- окреслено основні тенденції, сучасні проблеми і методи засвоєння моральних цінностей вчителями фізичної культури та основні етапи їх професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів реалізувалися у публікаціях, таких як монографії „Сучасні інформаційні технології: техніко-педагогічний аспект” (2008); у виданні монографії „Формування моральних цінностей у студентів: виховний аспект” (2008); у монографії „Сучасні педагогічні технології: дидактично-виховний аспект” (2009); (методичні рекомендації для проведення семінарських та практичних занять) (2006, 2007, 2008).

Результати проведених досліджень впроваджено у навчально-виховний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки (акт від 15.07.2007 р.), Луцького національного технічного університету (акт від 1.07.2007 р.), Луцького педагогічного коледжу (акт від 15.07.2008 р.).

Основні положення дослідження використовуються при читанні лекцій професійного циклу, на практичних заняттях із загальної та вікової педагогіки, основ педагогічної майстерності, охорони праці, безпеки життєдіяльності та валеології для студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, Луцького національного технічного університету, Луцького педагогічного коледжу.

Особистий внесок здобувача. Всі представлені у дисертації наукові результати отримані здобувачем самостійно. У монографіях [2, 3, 4, 5, 7] автором розглянуто техніко-педагогічний аспект інформаційних технологій, дидактично-виховний аспект сучасних педагогічних технологій, креативно-виховний аспект інноваційних технологій, дидактичний аспект технологій педагогічної освіти, основні засади підготовки вчителя фізичної культури.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційного

дослідження були основою доповідей на *міжнародних* науково-практичних конференціях „Технологія дослідження розвитку моральних поглядів у студентів” (15-18 квітня 2008 р., м. Рівне), „Формування моральних цінностей у студентів фізичної культури” (20 квітня 2008 р., м. Луцьк), „Формування педагогічних знань студентів фізичної культури” (22-23 травня 2008 р., м. Сімферополь).

Результати дослідження обговорювалися на щорічних звітних науково-практичних конференціях Волинського національного університету імені Лесі Українки та засіданнях кафедр педагогіки і теорії та методики фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 14 публікаціях, серед яких: 7 монографій, 3 методичних посібники, 4 статті у наукових фахових виданнях

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст дисертації, включаючи таблиці, рисунки, додатки, викладено на 219 сторінках друкованого тексту. Перелік використаних літературних джерел налічує 219 найменувань, зокрема 12 праць зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та теоретичну основу, розкрито її наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено дані про впровадження й апробацію результатів дослідження.

У першому розділі „**Теоретичні засади формування моральних цінностей у майбутніх учителів**” нами представлено результати дослідження теоретичних аспектів розвитку моральних цінностей особистості; узагальнено зміст сприйняття інформації про розвиток моральної самосвідомості студентів; обґрунтовано засади рефлексії реалізованої у процесі формування моральних цінностей; використано педагогічні аспекти засвоєння моральних знань у процесі професійної підготовки фахівців фізичної культури.

Аналізуючи теоретичні засади наукової проблеми виявили, що академік В.П. Андрущенко акцентує увагу на тому, як пізнавальний процес у своєму історичному поступі завжди певним чином був пов'язаний з тією філософською проблематикою, яка осмислювала на відповідному світоглядному рівні ставлення особистості до світу, сутність культури, вихідні цінності буття людини в світі, співвідношення її свободи і відповідальності, форми і типи менталітету студента. Характер розв'язання цієї проблематики визначав особливості інноваційних процесів, на основі яких розвивалась сучасна інформація про моральні цінності майбутнього вчителя фізичної культури.

Дефініція «інформація», адаптована нами від французького Information – надаю форму, створює уявлення про щось, зображає – як повідомлення про яку-небудь подію, чиюсь діяльність, акцентує увагу на відомостях, що є об'єктом збереження, накопичення, переробки і передачі комунікації.

Здійснюючи науковий аналіз інформації про формування моральних цінностей у студентів факультетів фізичної культури ми спирались на пізнання аспектів даної проблеми через роль відчуттів особистості, її компонентів у процесі сприйняття та педагогічного мислення. Функцією педагогічного мислення можна назвати розширення меж пізнання про моральні цінності за допомогою виходу за межі чуттєвого сприйняття об'єктивної дійсності. Встановили, що реальне мислення особистості дає можливість за допомогою рефлексії (умовивід, осмислення) розібратися в суті моральних цінностей, встановити істинну інформацію про досліджувану проблему, що безпосереднім чином не дається нам у сприйнятті.

Моральні цінності – поняття науки педагогічно-етичного спрямування, яке відображає значущість для індивіда як регулятора суспільно належної поведінки і є втіленням його суб'єктивного діяльно зацікавленого ставлення до реалізації у житті моральних норм і принципів. Виявили, що наукові знання про моральні цінності майбутніх учителів фізичної культури одержують не тільки через відчуття, а і через сприйняття. У відчуттях відображаються лише окремі властивості моральних цінностей, наприклад їх зовнішній вплив (Гімн України, Конституція України, спортивні змагання, туризм тощо) через слухові, зорові аналізатори та ін., тоді як у сприйнятті всі компоненти досліджуваної проблеми подаються в їх сукупності і взаємозв'язку.

Сприйняттям називається відображення у свідомості студента предметів і явищ дійсності при їх безпосередньому впливові на органи чуття. Обґрунтували тезу про те, що результатом сприйняття є цілісний образ моральних цінностей, який через поєднання дій аналізаторів дає цілісне уявлення про моральні знання.

У ході пошукової роботи встановили, що рефлексія моральних цінностей особистості – це осмисленість певного явища, яке тісно пов'язане з мисленням і має вагоме значення для орієнтації студента фізичної культури у суспільному житті. Рефлексія як фактор пізнання інформації про моральні цінності виявляється в тому, що особливістю її осмислення є розуміння цілісності явища. Цілісний образ моральних цінностей розглядається нами на основі узагальнення знань про певні аспекти досліджуваної проблеми, в основі якої лежить структурність. Особливості структурності полягають у тому, що рефлексія, не просто конгломерат відчуттів, а в ньому відображаються засади різних властивостей і наукових понять. Встановили, що рефлексія моральних цінностей спирається на поняття “особистість”, “індивід”, “індивідуальність”. Особистість – суспільна людина, якій притаманні погляди на життя, переконання, а значить розвинутий світогляд, яка активно реалізує свої здібності. Встановили, що засвоєння моральних цінностей особистістю передбачає розвиток свідомості, яка спирається на основні функції спілкування. Серед них виділяємо такі:

- інформаційно-комунікативна охоплює процеси формування моральних цінностей, передавання та прийому інформації з даної проблеми. Реалізація цієї функції вдосконалює передавання інформації про моральні цінності та прийняття певних рішень, прагнення особистості зрозуміти інших студентів;

- регуляційно-комунікативна функція, спираючись на знання моральних

цінностей, впливає на регуляцію поведінки майбутнього вчителя фізичної культури; відбувається процес взаємного налагодження дій у студентському середовищі;

- афективно-комунікативна функція характеризує емоційну сферу особистості; в еволюційній сфері виявляється ставлення студента до навколишнього середовища, до засвоєння моральних цінностей.

Виходячи з названих вище функцій, дослідник Г. Андрєєва виділяє три аспекти спілкування: комунікативну (обмін інформацією), інтерактивну (взаємодія у спілкуванні), перцептивна (розуміння студентом студента).

Нами встановлено, що обґрунтування наукової проблеми передбачає розкриття сутності формування моральних цінностей у процесі навчально-пізнавальної роботи та розвитку культурологічних поглядів студентів у позааудиторній діяльності. Наукове обґрунтування технологій професійної підготовки особистості через різноманітні форми навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя розкривається через підбір запропонованих управлінських ідей у фахово-моральній спрямованості студентів вищого навчального закладу.

У ході наукового пошуку ми намагались дослідити засоби діагностики динаміки стану професійної підготовки особистості; відбір обґрунтованих професійних моделей позааудиторної діяльності студентів для розвитку моральних цінностей у майбутніх учителів. Дисертант виходив з того, що у навчальному процесі та позааудиторній діяльності варто розвивати креативне мислення на основі нових освітніх технологій, ефективно здійснювати управління професійно-моральною підготовкою студентів через наукові аспекти навчально-пізнавальної діяльності особистості (сприйняття, рефлексію, засвоєння).

Ми встановили, що необхідність теоретичного обґрунтування ролі педагогічних явищ у навчальній та позааудиторній діяльності студентів впливає на розкриття сутності практичних матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку сучасної науки у відповідності до вимог Болонського процесу, які втілюються в результати продуктивної діяльності, що суттєво розкриває технологію професійної підготовки особистості у засвоєнні моральних цінностей.

Проведення дослідження, здійснення констатувального та формувального експериментів, мета яких довести або спростувати положення науково-пошукової роботи про те, що сконструйована нами система управління професійно-моральною підготовкою студентів сприяє активізації засвоєння духовних знань майбутніми бакалаврами, спеціалістами, підвищує ефективність педагогічної діяльності викладачів у процесі реалізації нормативних курсів через різноманітні форми навчально-виховної діяльності особистості.

Управлінський аспект освітньої технології (англ. «an educational technology») часто називають напрям закордонної підготовки, що має на меті підвищення ефективності освітнього процесу, який гарантує досягнення позитивного результату в професійно-моральній підготовці майбутнього вчителя

сучасної школи. Термін „технологія” визначається як наука техніки, отже управління освітньою технологією - це наука про організацію техніки професійної освіти, тобто духовна підготовка студентів має передбачити одержання системи моральних знань з кожного курсу (дисципліни), а „моральні цінності” розкривають формування сучасних моральних поглядів та моральних знань, які займають провідне місце в системі професійної підготовки студентів.

Отже, в нашому дослідженні у поняття технологія управління фаховою підготовкою ми вкладаємо комплекс ланок, який включає: прогнозування запланованих результатів у моральній підготовці особистості; засоби діагностики динаміки стану професійної підготовки; підбір обґрунтованих моделей виховання; критерії вибору оптимальної моделі виховання для одержання конкретних умов у розвитку морального мислення особистості.

Нами використано новітні підходи до розуміння наукових термінів у сучасній педагогічній науці і використано їх у ході науково-пошукової роботи через адаптування їх змісту. Науковий термін „навчальні відносини” подається через аспекти, які орієнтовані на повноцінний розвиток кожної особистості, здатної на активну роль у збереженні і примноженні соціальних цінностей і до співжиття в соціумі за моральними принципами.

Таблиця 1

Модель формування моральних цінностей

№ п\п	Параметри оцінки	Рівні суб'єктності моральних знань		
		Моносуб'єкт	Полісуб'єкт	Метасуб'єкт
1.	Об'єкти духовності	Предмети педагогічне середовище як партнери діяльності	Педагогічні явища як аспекти діалогічної взаємодії	Педагогічна доцільність (навчально-виховний процес, абсолютна істина, Бог)
2.	Базові моральні цінності	Істина (в пізнанні), користь і доцільність (у навчанні), любов (у спілкуванні)	Добро - у ціннісно-орієнтаційній за змістом і сумісній за формою діяльності	Творчість - у педагогічній життєдіяльності
3.	Тип самовизначення особистості	Прагматичне самовизначення	Моральне самовизначення	Екзистенціальне самовизначення
4.	Спосіб виявлення творчих тенденцій у діяльності та поведінці індивіда	Надситуативна, пошукова активність	Наднормативна активність	Самоактуалізація педагогічній діяльності
5.	Характер смислотворювальних мотивів	Самореалізація, самовираження, самоутвердження	Моральна саморегуляція	Гармонізація навчально-виховної діяльності
6.	Духовні інтенції та професійні настанови фахівця	Віра ↓ егоцентризм	Надія ↓ соціоцентризм	Любов ↓ космоцентризм

Ми зробили спробу охарактеризувати у ході пошукової роботи окремі

компоненти таксономії цілей поведінки особистості у побуті. Серед них виділяємо: когнітивний (пізнавальний) компонент. Сюди входять цілі від запам'ятовування і відтворення вивченого матеріалу до розв'язання проблеми, в ході якого необхідно переосмислити набуті моральні знання, будувати їх нові співвідношення з попередньо вивченими ідеями, методами, способами дій, включаючи створення нового бачення моральної проблеми; афективний (емоційно-ціннісний) компонент. До нього відносяться цілі формування морально-особистісного ставлення до явищ навколишнього світу, починаючи від простого сприйняття, інтересу, готовності реагувати на засвоєння ціннісних моральних орієнтацій і їх взаємодії та активного прояву.

У ході науково-пошукової роботи ми виходили з того, що в навчально-пізнавальній діяльності варто розвивати моральне мислення на основі нових освітніх технологій, ефективно здійснювати формування моральних цінностей студентів через різноманітні форми навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури (спортивні ігри, спортивні змагання, туризм).

Таким чином, модель формування моральних цінностей, подана у таблиці 1 дає змогу передбачити та реалізувати розвиток професійного та духовного мислення майбутнього вчителя фізичної культури.

Модель концепції формування моральних цінностей подаємо у табл. 1.

У другому розділі „Узагальнення практичних аспектів формування моральних цінностей” розкриваються основні засади використання комп'ютерних програм у процесі професійної підготовки особистості; обґрунтовується роль пізнавальних ідей у сприйнятті інформації про моральні знання студентів; особливості розвитку професійних якостей і моральних рис студентів; узагальнюються основи рефлексивно-інноваційних технологій у засвоєнні моральних цінностей особистістю майбутнього вчителя фізичної культури.

Проводячи дослідження, ми врахували, що у систему освіти вищої школи проникають нові педагогічні інновації та технології інформаційної культури, які ще не обґрунтовані теоретично у сучасній організації навчально-пізнавального процесу вузу. Зокрема, у процесі констатувального експерименту ми виявили, що до таких інновацій відносяться: гнучкі виховні технології, проблемно-пошукові та ігрові методи професійної підготовки, ціннісні орієнтації особистості, рейтинговий контроль знань. Ці аспекти знайшли певне обґрунтування з правової точки зору у навчальному посібнику Я.Я. Болубаша «Організація навчального процесу у вищих закладах освіти», в якому акцентується увага на формах організації навчання, академічному часі студента, науково-методичному забезпеченні професійної підготовки.

Враховання позитивних інноваційних технологій у навчально-пізнавальному процесі підготовки студентів факультетів фізичної культури сприяє розвитку їх професійної готовності та творчих задатків, які будуть реалізовані у майбутній практичній діяльності. Пошук шляхів інтенсифікації навчально-пізнавального процесу проходить у декількох напрямках:

- розробка нових педагогічних технологій (А.М. Алексюк, Вол.І. Бондар, Н.Г. Ничкало, А.С. Нісімчук, І.П. Підласий, І.Ф. Прокопенко та ін.);
- розробка теорії модульно-рейтингової технології виховання (В.П. Беспалько, С.У. Гончаренко, А.В. Фурман, Л.М. Романишина та ін.);
- розробка теоретичних проблем формування моральних цінностей (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.А. Козаков, С.В. Майборода, О.С. Падалка та ін.).

Аналіз наукових досліджень названих вище авторів переконує в тому, що вони мають певну спрямованість - контроль за пізнавальною діяльністю студентів у вузі. У процесі дослідження ми врахували, що професійна підготовка студентів факультетів фізичної культури забезпечується діалектичною обумовленістю поєднання поетапної системи контролю і модульно-рейтингової технології навчання, які спрямовані на фахову і професійну підготовку особистості і передбачають такі аспекти:

- формування професійних оцінних навичок у студентів;
- поетапну систему контролю, яка спрямована на виявлення рівня інноваційних знань, умінь у професійній діяльності;
- комп'ютерні програми навчання;
- рейтинговий облік знань студентів факультетів фізичної культури;
- методики навчаючої і контролюючої діяльності за типом „викладач - студент”.

У процесі констатувального експерименту ми передбачили методику професійної підготовки студентів факультетів фізичної культури до роботи у сучасній загальноосвітній школі, враховуючи такі аспекти:

- широкі навчально-пізнавальні завдання для реалізації інноваційних засад, що впливають на сприйняття моральних цінностей;
- спрямованість пізнавальної технології на майбутню професійну діяльність для навчання учнів молодших класів – бакалаври;
- визначення різних рівнів розвитку знань і вмінь моральної та професійної підготовки - спеціалісти;
- обґрунтування професійних засад засвоєння інформації про моральні цінності та позитивної поведінки особистості – магістри.

Провідною ідеєю пізнавальної технології у підготовці студентів є ціннісні орієнтації, які у нашому дослідженні розглядаються з таких позицій:

- ціннісні орієнтації - це вербалізовані та усвідомлені суб'єктом інтелектуальні, політичні, моральні, естетичні основи оцінювання об'єктів, диференціація їх за ознаками суб'єктивної значущості;
- ціннісні орієнтації - це певна оцінка предметів, явищ, виховних ситуацій, вчинків та дій інших людей (оцінка зовнішнього світу); оцінка своїх можливостей, власного психологічного стану особистістю, вчинків, результатів дій (самооцінка);
- передбачення та врахування власних дій та їх оцінки іншими людьми (рефлексивна оцінка); вироблення оцінки, яка здійснює вплив на оточуючих (професійна оцінка) і, в свою чергу, постійно відчуває на собі вплив оцінок інших особистостей.

Стрижнем процесу формування моральних цінностей студента як особистості, суб'єкта та індивідуальності є система ціннісних орієнтацій. Вона виробляється в процесі життєдіяльності майбутнього фахівця, потім локалізується. Сама система цінностей ієрархізована, в результаті кожний вчинок є вираженням певним чином визначеного способу розв'язання суперечностей мотивів.

Узагальнюючи результати матеріалів другого розділу, подаємо одержані дані використання теоретичних основ формування моральних цінностей у процесі краєзнавчо-туристичної роботи у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати формування моральних цінностей у процесі краєзнавчо-туристичної роботи

Показник	Рівень	Перший зріз		Другий зріз	
		Дівчата I-II курс	Юнаки I-II курс	Дівчата I-II курс	Юнаки I-II курс
1. Самосвідомість	низький	47,0	49,0	28,0	27,0
	середній	36,0	38,0	47,0	49,0
	високий	17,0	13,0	25,0	24,0
2. Моральні якості	низький	38,0	41,0	27,0	29,0
	середній	42,0	48,0	43,0	46,0
	високий	20,0	11,0	30,0	25,0

Таким чином, аналіз даних у табл. 2 показує, що при першому і другому зрізах майже на середньому рівні залишається формування позитивних рівнів особистості студента. Дослідження проводилось у процесі одноденних та багатоденних походів, коли студенти виконували групові та одноразові доручення пізнавального характеру.

У третьому розділі „Дослідження ролі формування моральних цінностей у навчально-пізнавальній діяльності” обґрунтовано основні завдання дослідження, передбачено методикау їх проведення; організацію та аналіз результатів проведення формувального експерименту; узагальнено розвиток професійних рис та якостей у студентів факультетів фізичної культури; педагогічні особливості морально-патріотичної підготовки особистості студента.

У процесі науково-пошукової роботи ми переконались, що впровадження ступеневої системи вищої освіти надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у міжнародне освітянське співтовариство.

Ми встановили, як це зазначено у „Концепції підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні”, необхідність всебічної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, в її структурі одним із важливих компонентів є логічність, перспективність, науковість, творчий характер засвоєння професійно-моральних знань, під яким належить розуміти

компетентність ефективної підготовки особистості. Проблема розриву між достатньо високим професійним рівнем підготовки фахівців і недостатньо сформованим моральним рівнем є загальнопоширеною, що зумовлено об'єктивною професійною підготовкою. Сучасна педагогічна наука стала на шляху цивілізаційного поступу, почала досліджувати питання дбайливого оберігання природи - як середовища існування та бази розвитку моральних цінностей в системі інтелектуальної підготовки.

Проводячи формувальний експеримент, ми врахували, що діяльність викладачів у процесі формування моральних знань у студентів факультетів фізичної культури здійснювалась через різноманітність форм, методів, засобів і прийомів змісту пізнавального процесу. Отримані дані подаємо у табл. 3 і рис. 1.

Таблиця 3

Результати досягнення студентами рівня моральних знань							
Високий		Достатній		Середній		Низький	
ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
35%	28,50%	52%	48%	13%	23,50%	-	-
Кількість студентів, що досягли відповідного рівня моральних знань							
14	7	10	5	6	18	0	0
10-12 балів		8-9 балів		6-7 балів		1-5 балів	

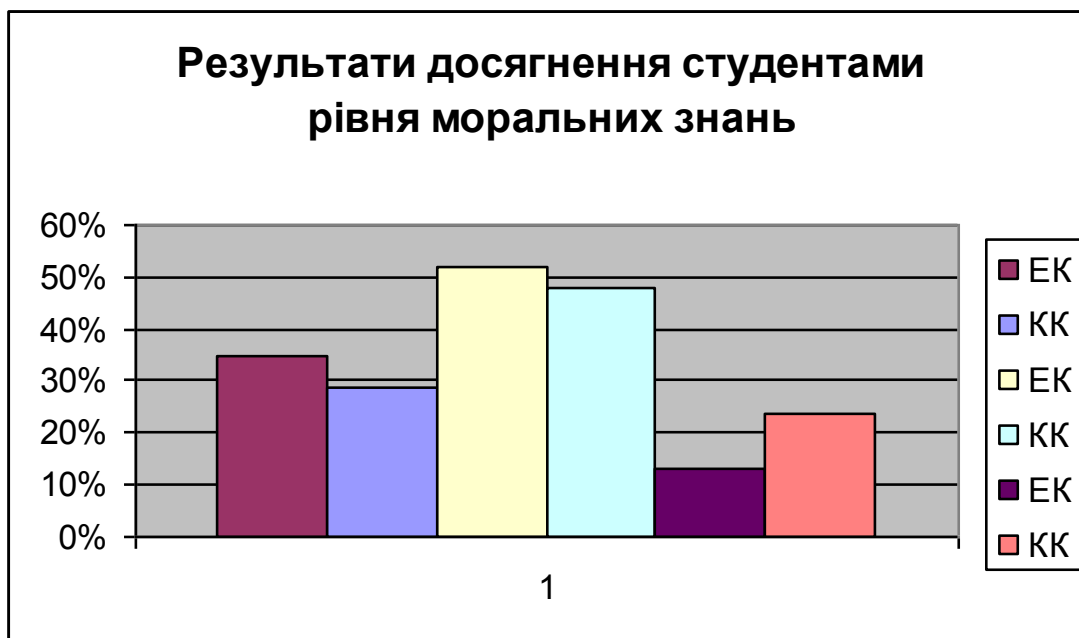

Рис. 1. Результати досягнення студентами рівня моральних знань.

На початку проведення дослідження, ми врахували, що формування моральних цінностей у студентів на рівні досягнень сучасної науки передбачає можливість реалізувати цей процес при вивченні гуманітарних дисциплін для

технічних спеціальностей - 20-25%, а для інших спеціальностей, у тому числі в галузі фізичної культури і спорту, - не менше 30-35% від загального обсягу навчального часу у вищих навчальних закладах.

Проводячи дослідження, ми за допомогою анкетування, самооцінок, зрізів, тестів, контрольних робіт одержали дані про якість засвоєння моральних знань студентами, сутності та змісту професійної підготовки, способи формування професійних надбань, які подаємо у таблиці 4.

Таблиця 4

Якість моральних знань студентів, які впливають на формування самосвідомості (К -122, у %)

Курс	Одержано відповідей					
	правильних повних		правильних неповних		неправильних	
	експеримент		експеримент		експеримент	
	констант.	форм.	констант.	форм.	констант.	форм.
I	—	31,2	21,6	34,7	38,4	34,1
II	29,4	45,7	33,9	39,2	41,2	15,1
III	42,8	48,1	44,4	50,2	12,8	1,7

Якісний аналіз результатів проведеного дослідження показав, що студенти володіють педагогічною термінологією, теоретично вірно обґрунтовують залежність між рівнем сформованості моральних знань і формуванням моральної самосвідомості та їх впливом на результативність навчально-пізнавального процесу. Позитивно можна оцінити серйозне ставлення студентів до проблеми формування моральних цінностей, про що свідчить майже повна відсутність неправильних відповідей у третьокурсників після проведеної експериментальної роботи. За результатами формувального експерименту 37,3 % студентів відзначили в себе високий рівень сформованості моральних цінностей, а за оцінками викладачів таких студентів було 26,7 %, однокурсники визначили 28,4 %. Отже, експертні оцінки нижчі за самооцінку майбутніх учителів фізичної культури, що передбачає валідність та об'єктивність проведеної експериментальної роботи.

Таким чином, здійснення формувального експерименту дозволило нам визначити загальні методичні підходи для розвитку знань про моральні цінності у майбутніх учителів, які побудовані на прийомах реалізації пізнавального процесу, що передбачає такі аспекти: аналіз наукових матеріалів, порівняння інноваційних можливостей у професійній підготовці студента, встановлення причинно-наслідкових зв'язків у формуванні особистості, здійснення реалізації пізнавального впливу на ефективну професійну підготовку майбутніх вчителів.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що в процесі аналізу науково-методичної та психолого-педагогічної літератури виникла реальна суперечність, яка визначає актуальність цієї проблеми для формування моральних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури та викликає неузгодженість між законодавчими гарантіями та науковим забезпеченням інноваційного рівня у розв'язанні проблем професійної підготовки студентів для здійснення пізнавального процесу у сучасних вищих навчальних закладах. З'ясовано, що існуючі підходи до інноваційних аспектів підготовки сучасних студентів не задовольняють потреби, що ставляться до ефективного професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури.

Виявлено, що врахування ідей у наукових першоджерелах дозволило адаптувати базові поняття дослідження „моральні цінності”, „моральні знання”, „навчальна технологія”. Обґрунтовано основні аспекти пізнавальної діяльності, оволодіння якими сприяло студентам засвоїти відповідні професійні знання, сприйняття інформації про моральні цінності, які базувались на реалізації мети у засвоєнні ними методів пізнання, розуміння ролі формування моральних знань у процесі оволодіння методикою професійної підготовки.

2. Обґрунтовано, що завданням пізнавальної діяльності є посилення акценту для сприйняття інформації про моральні цінності особистості, підготовку майбутніх учителів фізичної культури до активної творчої участі у пізнавальному процесі, що сприятиме формуванню позитивних рис у майбутніх вчителів, утвердження в їх свідомості професійних знань.

Розроблено та теоретично обґрунтовано компоненти технології навчального процесу, вдосконалено основні етапи реалізації технології пізнавальної діяльності студентів, які спираються на систему інноваційних підходів, що реально є визначальним аспектом формування професійно-моральних знань, який виражає взаємозв'язок освіти, методики, виховання – основних елементів, що включають змістову та функціонально-процесуальну підсистему, а її системотворчим аспектом є інтегрований процес, який реалізується в конкретній пізнавальній діяльності.

3. Визначено, що формування моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури охоплює такі його етапи: початковий, основний, практичний та завершальний. Доведено, що підвищення ефективності засвоєння моральних цінностей студентами реалізуються через реалізацію курсу „Основи інноваційної педагогіки”, який розкриває значення актуальності новітніх ідей для пізнавального процесу професійної підготовки студентів, засвоєння ними основних аспектів: мотиваційно-стимулюючого, практично-морального, оцінно-регульовального, які впливають на засвоєння професійних знань.

4. Доведено, що впровадження технології формування моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури створює умови для засвоєння у них мотиваційного, інформаційного, процесуально-діяльнісного, рефлексивного компонентів, готовності у пізнанні ними професійного мислення. Розроблено методичні рекомендації з питань формування моральних цінностей у студентів. Їх використання засвідчило ефективність запропонованого автором комплексу професійно-пізнавальних заходів, спрямованих на засвоєння мотиваційної,

інформаційної, рефлексивної готовності майбутніх вчителів для сприйняття моральних знань, їх реалізації у майбутній професійній діяльності.

5. Встановлено, що ефективність пізнавальної діяльності у професійній підготовці зростає за таких організаційно-педагогічних умов:

- наявності сучасної технології навчання особистості;
- підготовленості викладачів фізичної культури до ефективної організації всіх видів пізнавальної діяльності, сучасного цілеспрямованого науково-методичного забезпечення рефлексії моральних цінностей;
- залучення студентів до реалізації навчально-пізнавальної діяльності через самоврядування та організацію комплексних форм позааудиторної роботи, що впливає на засвоєння ефективного змісту моральних цінностей.

Критеріями ефективності формування моральних цінностей у студентів визначено відповідність змістової підсистеми у формування моральних цінностей; забезпечення ефективного підходу до реалізації професійних завдань у здійсненні пізнавальної роботи майбутніми вчителями фізичної культури.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми у формуванні моральних цінностей особистості. Подальшого вивчення потребують вплив інноваційної педагогіки на засвоєння моральних знань, врахування рівня професійного рівня особистості майбутнього вчителя фізичної культури, теоретико-пізнавальні основи підготовки студентів для конкретної виховної роботи у сучасній загальноосвітній школі.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Монографії, методичні посібники:

1. Панасюк О.П. Формування моральних цінностей у студентів: виховний аспект: монографія / О. П. Панасюк. - Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – 164 с.
2. Панасюк О.П. Інформаційні технології: технічно-педагогічний аспект: монографія / О.П. Панасюк, А.Д. Білан. – Луцьк: «Твердиня», 2008. – 300 с.
3. Зайчук В.О. Сучасні педагогічні технології: дидактично-виховний аспект: монографія / В.О. Зайчук, А.С. Нісімчук, О.П. Панасюк.- Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009.- 295с.
4. Панасюк О.П., Тарадюк Н.В. Інноваційні технології: креативно-виховний аспект: монографія / О.П. Панасюк, Н.В. Тарадюк. - Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009. – 164 с.
5. Казмірчук О.А. Технологія педагогічної освіти: дидактичний аспект: монографія / О.А. Казмірчук, О.П. Панасюк, М.І. Мартинюк. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 264 с.
6. Панасюк О.П. Технологія морального виховання майбутніх вчителів: монографія / О.П. Панасюк. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 216 с.
7. Бойчук П.М. Підготовка вчителя фізичної культури: монографія / П.М. Бойчук, В.Й. Тарасюк, О.П. Панасюк. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. – 227 с.
8. Панасюк О.П. Теоретичні засади формування моральних цінностей у

майбутніх вчителів / О.П. Панасюк. - Луцьк, 2006. - 67 с.

9. Панасюк О.П. Дослідження ролі формування моральних цінностей у навчально-пізнавальній діяльності / О.П. Панасюк. - Луцьк, 2007. - 47 с.

10. Панасюк О.П. Узагальнення практичних аспектів формування моральних цінностей / О.П. Панасюк. - Луцьк, 2008. - 85 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

11. Панасюк О.П. Технологія дослідження розвитку моральних поглядів та знань у студентів / О.П. Панасюк // Педагогіка, психологія та медичко-біологічні проблеми фізичної культури і спорту. – Харків. - 2008. - № 3. - С 108-110.

12. Панасюк О.П. Дослідження формування моральних поглядів та знань у студентів / О.П. Панасюк // Педагогічний пошук. – Луцьк. - 2008. - № 2. - С.60-62.

13. Панасюк О.П. Використання технологій навчання у процесі професійної підготовки особистості / О.П. Панасюк // Педагогічні нотатки. - Тернопіль, 2008. - С. 71-73.

14. Панасюк О.П. Формування педагогічної культури студентів у позааудиторній діяльності / О.П. Панасюк // Збірник наукових праць. - Сімферополь, 2008. - С. 101-106.

АНОТАЦІЇ

Панасюк О.П. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

У дисертаційному дослідженні розкрито та обґрунтовано сутність понять «навчальна технологія», «пізнавальні відносини», «навчання», «моральні цінності». Проаналізовано етапи розвитку й методологічні аспекти формування моральних цінностей у навчально-пізнавальній діяльності факультетів фізичної культури.

Розроблено й експериментально випробувано модель концепції формування моральних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури, обґрунтовано мотиваційні, інформаційно-методичні, оцінно-рефлексивні критерії та їх показники і рівні (репродуктивний, творчо-репродуктивний, творчий) професійно-педагогічної готовності майбутніх спеціалістів до виховної діяльності у сучасній школі.

Визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови технологічної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у сучасній загальноосвітній школі.

Ключові слова: моральні цінності, педагогічна технологія, навчальна діяльність, інтеграційні процеси.

Панасюк А.П. Формирование нравственных ценностей у будущих учителей физической культуры. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена проблеме формирования нравственных ценностей у будущих учителей физической культуры в процессе учебно-познавательной деятельности. В работе выявлены содержание, структура, функции педагогических аспектов подготовки будущих учителей к познавательной работе. В исследовании обоснованы понятия «учебная технология», «отношения в обучении», «обучение», «нравственные ценности». В диссертации представлена модель профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания в процессе учебно-познавательной деятельности. Разработаны, обоснованы и внедрены педагогические условия, оптимизирующие познавательную подготовку студентов физической культуры: наполнение инновационной технологией, направленной на использование компьютерных программ, необходимых в реализации профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания; реализация творческой познавательной деятельности студентов, предполагающая перенос усвоенных инновационных знаний, умений, способов деятельности на широкую область педагогической действительности; системное использование инновационных образовательных технологий, способствующих интеграции учебно-познавательной и профессионально-педагогической деятельности.

Определены задачи и соответствующие этапы подготовки будущих учителей физического воспитания: мотивационный (направленный на формирование воспитательной деятельности будущего специалиста), информационно-методический (включающий овладение студентами системы воспитательной деятельности и методических понятий, формирование основ профессионального мышления), оценочно-рефлексивный (целью которого явилось согласование студентами физической культуры результатов собственной учебно-воспитательной деятельности, формирование основ творческого мышления, диагностика уровня сформированности готовности к воспитательной деятельности). Для решения каждого из этапов выделены и теоретически обоснованы инновационные технологии, найдены оптимальные формы и средства организации образовательного процесса.

В процессе исследования определены критерии и показатели готовности будущих учителей физического воспитания к профессиональной деятельности: мотивационно-ценностный (включает в себя воспитательно-значимые потребности и мотивы интегративной воспитательной деятельности на современном этапе работы общеобразовательной школы); когнитивный (отражает знания о профессиональной деятельности, о структуре реализации воспитательных знаний и умений в процессе работы будущего учителя в школе); операционно-деятельный (характеризуется воспитательными и методическими

умениями, определяет уровень умения профессиональным мастерством, понимание современных воспитательных задач их эффективного решения в настоящем и будущем). В соответствии с изложенными выше позициями, была дана характеристика репродуктивному, творческо-репродуктивному, творческому уровням готовности выпускников факультетов физической культуры к познавательной деятельности современной школы.

В ходе опытно-экспериментальной работы обоснован и апробирован аспект концепции формирования нравственных ценностей будущего учителя физической культуре, внедрены в учебный процесс компьютерные программы профессиональной подготовки студентов, спецкурс «Формирование нравственных ценностей студентов: образовательный аспект», апробированы организационные методы, формы и средства современной познавательной деятельности. С помощью методов экспертной оценки и математико-статистической обработки результатов эксперимента была проверена гипотеза исследования, решены его задачи, определена эффективность профессиональной подготовки будущих учителей к работе в школе.

Ключевые слова: нравственные ценности, педагогическая технология, образовательная деятельность, интеграционные процессы.

Panasyuk A.P. The formation of moral values of future teachers of physical culture. - Manuscript.

The dissertation for obtaining a scientific degree of a Candidate of Pedagogical Sciences on speciality 13.00.04. – theory and methods of professional education. - National pedagogical university of the name of M.P. Dragomanova. - Kyiv, 2011.

The dissertation is devoted to the problem of forming moral values of future teachers of physical culture during educational and cognitive activities. It has been determined the matter, structure, functions of pedagogical aspects of preparing future teachers for educational work. In the research it has been substantiated the notions «educational technology», «educational relations», «education», «moral values». The dissertation represents the model of professional training of future teachers of physical education during educational and cognitive activities. It has been worked out, substantiated and inculcated pedagogical terms which optimize educational preparation of students of physical culture: the filling with innovative technology, directed on the uses of the computer programs necessary for realizing professional preparation of future teachers of physical education; the realization of creative educational activities of students, which presupposes the transfer of the mastered educational knowledge, abilities, manners of activities on the wide area of pedagogical reality; system usage of innovative educational technologies, promoting the integration of educational-and-cognitive and professional-and-pedagogical activities.

Key words: moral values, pedagogical technology, educational activities, integration processes.